

Medvetandet i ett nytt, tvärvetenskapligt perspektiv

Mark Solms, Oliver Turnbull. **Hjärnan och den inre världen. En introduktion till psykoanalysens neurovetenskapliga grunder.** 348 sidor. Stockholm: Natur och Kultur; 2005. ISBN 91-27-10764-7.

Recensent: Magnus Kihlbohm, barnpsykiater, psykoanalytiker, f d överläkare vid Ericastiftelsen i Stockholm

|| En grundidé i »Hjärnan och den inre världen« är att hjärnans huvuduppgift är att balansera mellan omvärldens krav och »inifrån« kommande fysiologiska och mentala behov. Konceptet fanns, som Solms också tidigare beskrivit i »Clinical studies in neuro-psychoanalysis«, redan hos neuropsykologins och psykoanalysens pionjärer Alexander Luria och Sigmund Freud. Medvetandet väger samman de överlevnadsprogram och homeostaskrav som evolutionen lagrat i hjärnstammen med minnen, känslor och information från lägre och högre centra. Det mesta sker omedvetet och således hemligt för oss själva. Dag som natt kontrolleras vår aktuella verklighetsbild mot våra önskelistor och vår erfarenhetsbank. Balanskontot uppdateras oupphörligen.

Två världar

Vi är, har någon sagt, amfibiska varelser. Vi lever nämligen i två världar. Den ena är den yttre och »objektiva« verkligheten, som vi måste kunna uppfatta och hantera på ett adekvat sätt. Den andra är vår inre och subjektiva verklighet, de privata upplevelsernas värld. Där finns de känslor, minnen och fantasier som driver oss och som också i hög grad påverkar vår tolkning av vad vi är med om.

Ett villkor för psykisk hälsa är att dessa två världar stämmer någorlunda

väl överens. Att understödja den avstämningen är psykiaterns och psykoterapeutens arbetsuppgift. Om gapet blir alltför stort hotar galenskapen. Den inre världen får inte ta överhanden. Impulser och behov måste modereras. Men överensstämningen får inte heller bli alltför exakt. Då blir vi – för att citera Ingemar Hedenius – sjukligt friska, normopater utan spontanitet och kreativitet.

Dualismen kropp och själ

Fram till för bara ett tjugotal år sedan ansågs den urgamla frågan om sammanhanget mellan kropp och själ vara ett ovetenskapligt för att inte säga löjligt problem. Naturvetare och filosofer hade under 1900-talet städat undan idealistiska föreställningar om en andlig värld, däribland det kristna begreppet »själen«, och den dualistiska uppdelningen mellan mentalt och kroppsligt. Det hade också visat sig svårt att antingen bekräfta eller vederlägga det introspektiva forskandet i mentala fenomen. Till en början drev behaviorismens och positivismens revolt pendeln så långt att känslor och subjektiva fenomen kastades ut ur vetenskapens salonger, en intolerans som gudskelov inte har bestått.

Förargligt nog är dualismen så intuitivt tilltalande att den lever kvar i vardagligt tänkande, även om den officiellt är avskaffad. Fortfarande vill man gärna uppfatta det kroppsliga som något helt annat än det psykiska. Jag tänker på min kropp – då utgör väl jag och min kropp, med tillhörande hjärna, skilda entiteter? Denna falska polarisering mellan två sätt att förstå människan gör psykosomatiska fenomen obegripliga. Orsaken till psykiska problem ses som antingen biologisk eller emotionell och social. Psykiatrin ska syssla med hjärnsjukdomar, inte med livsproblem. Behandlingen ska vara enbart medicinsk och inte psykologisk. Och i den spegelvända ensidigheten bannlyses medicinsk diagnos och behandling. Inte minst har barnpsykiatrin (och familjerna som sökt hjälp där!) lidit skada. Den som fastnat i den dualistiska motsättningen mellan fysiologi och psykologi har svårt att hjälpa patienter vars problem inte är antingen klart kroppsliga eller klart känslomässiga.

Uppmärksammat forskningsområde

Men sedan något tjugotal år tillbaka håller något spännande på att hända. Hjärnan och medvetandet har blivit ett uppmärksammat forskningsområde. Den snabbt expanderande forskningen, även den inom spädbarnspsykologin och filosofin, börjar göra klyftan mellan hjärna och psyke grundare. Åtskillna-

den mellan kroppsligt och »själsligt« visar sig inte finnas i hjärnan eller psyket, bara i vårt språk.

Floden av böcker om hjärnan och medvetandet blir allt stridare. Åtskilliga framstående forskare har skickligt populariserat ämnet, till exempel Damasio, Edelman och LeDoux. Till dem, men med en särskild profil, hör neuropsykologen och psykoanalytikern Mark Solms och neuropsykologen Oliver Turnbull. De kan med stöd i egen och andras forskning visa på vilka punkter de neurovetenskapliga fynden och hypoteserna är, eller inte är, kompatibla med ett psykodynamiskt perspektiv. De betonar, liksom Oliver Sacks gör i sitt förord, att kunskapsutbytet sker i två riktningar. Både neurovetare och psykodynamiker har mycket att lära av varandra.

Neurobiologi och psykologi i förening

Eftersom ett av författarnas syften är att uppmuntra psykoterapeuter att intressera sig för hjärnan kan en del material tyckas väl elementärt för en medicinskt skolad läsare. Men oberoende av bakgrund tror jag de flesta läsare kommer att fascineras av kopplingen mellan neurobiologi och psykologi. Boken ger en konkret och kliniskt förankrad förståelse för att de hjärnfysiologiska och de psykiska processerna är två sidor av samma mynt. Den avhandlar filosofiska och naturvetenskapliga frågor om relationen mellan kropp och psyke och frågan om vad medvetandet egentligen är och vilka dess funktioner är. Man får en lättbegriplig – men inte helt invändningsfri – översikt över de filosofiska knäckfrågorna och bland annat homunculus- och »binding«-problemet. Det blir tydligt hur neurobiologin nu uppmärksammar betydelsen av känslor och omedvetna processer och på så sätt blir partner med den dynamiska psykologin. Boken berör också aktuell debatt, till exempel samspillet mellan arv och miljö, könsskillnaderna i hjärnan och balansen mellan höger och vänster hjärnhalva.

Bok som bör läsas av många

Författarnas stil uppfattar jag som typiskt brittisk i sin stringens och klarhet. Man slipper den belastning av ordrikedom och vilja att briljera som är vanlig i amerikanska texter. De överträffar i mitt tycke på det sättet också den eleganta Damasio. En sak att beklaga är att de tecknade illustrationerna är väl enkla och dessutom i smått format.

Det är alltså en kompetent och pedagogisk bok, som beskriver ett nytt och spännande tvärvetenskapligt perspektiv. Den borde läsas av många i det psykiatrisk-psykologiska fältet! •